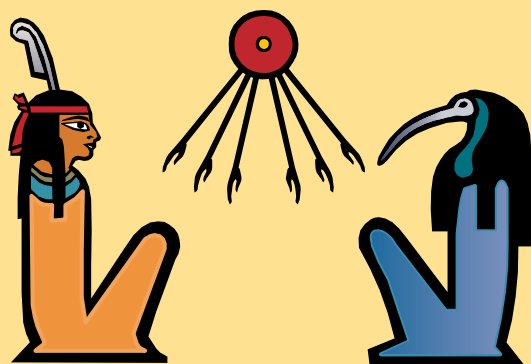

S Theodorem o hieroglyfech

Václav Loukota

Litera

S Theodorem o hieroglyfech

Václav Loukota

Litera

S Theodorem O hieroglyfech

Václav Loukota

VOLVOX GLOBATOR

Václav Loukota
S Theodorem o hieroglyfech

Obálka Karel Horák dle návrhu autora
Vydalo nakladatelství & vydavatelství
VOLVOX GLOBATOR
Štítného 17, 130 00 Praha 3-Žižkov,
www.volvox.cz
jako 5. svazek edice LITERA
celkově jako 953. publikaci

Vytiskl PBtisk, s. r. o., Příbram
Vydání první
Praha 2011

Adresa knihkupectví VOLVOX GLOBATOR:
Štítného 16, 130 00 Praha 3-Žižkov

Nakladatel děkuje všem sponzorům

© Václav Loukota, 2011

ISBN 978-80-7207-922-3 (pdf)

Předmluva Prof. PhDr. Vladimíra Smékala, CSc.

Kniha Václava Loukoty může posloužit i jako úvod do religionistiky. Světový názor starých Egypťanů je charakterizován v moderní filosofii dějin jako thanatocentrismus (*thanatos = smrt*), tedy jako kultura, která kladla velký důraz na dovršení života po smrti. Svědčí o tom mnohé egyptské hrobky, do kterých byla ukládána spousta předmětů záhrobní výbavy a ve kterých objevujeme duchovní texty provázející zemřelé.

Čtenář se v předložené knize dovídá pozoruhodné informace nejen o struktuře hieroglyfického písma, gramatiky a obrázků, které texty doprovázejí, ale také o náboženství a životě starověkých Egypťanů.

Z psychologického hlediska a z hlediska teorie kultury se dá říci, že nejen hieroglyfy, ale i pozdější hieratické a démotické písmo mají nadčasový význam v tom, že jsou zakotveny v archetypech. Dá se říci, že na jeden archetyp se váže více písmových symbolů, ale i jeden symbol může reprezentovat více archetypů.

Ve 20. století o archetypech zasloučeně pojednával genius světové psychologie Švýcar K. G. Jung, podle něhož jsou archetypy určitými sociálními reprezentacemi pohledu lidí dané kultury na svět, na život, na smysl života, na budoucnost, na posmrtný život, na zdroje naděje i na hrozby světa. Archetypy jsou uloženy v našem nevědomí a jsou vyjadřovány ve snech, a kolektivních představách, a zobecněny v mýtech, pohádkách, prorocích a vizích. Jsou to jakési šablony, vzorce či schémata, které reprezentují obrazy vznikající v naší mysli. Proto je staroegyptské písmo a struktura vyjadřování zároveň i klíčem k pochopení náboženských a duchovních představ starých Egypťanů.

I když se po přečtení této knihy nemusíme stát experty na egyptský jazyk a kulturu, můžeme její četbou získat cenné podněty pro rozvoj své tvořivosti a pro kultivaci své fantazie, kterou potřebujeme ve zvládnání každodenních úkolů života ve všech oblastech.

Proto doporučuji její četbu všem, kdo chtějí žít svůj život v jasu vědomí.

Vladimír Smékal

Prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc., je profesorem na katedře psychologie – fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V roce 2000 založil a od té doby vede Výzkumné centrum vývoje osobnosti a etnicity.

Je autorem velkého množství českých i jinojazyčných publikací z oboru psychologie. Ve vědeckém světě je velmi uznávanou autoritou světového formátu.

Slovo autora

Tato kniha vám chce umožnit číst egyptské hieroglyfy, poznat nejčastější gramatické jevy a porozumět staroegyptskému myšlení. Je zarámována do příběhu mladého Martina, který se učí hieroglyfy u svého přítele Theodora. Ačkoliv se Theodor jeví jako tajemný muž, záměrem knihy není uvádět do esoterních tajemství. Theodor nejprve Martina seznamuje se symbolikou egyptských znaků, která může být podkladem pro všeobecná životní zamyšlení. Postupně je výuka doplňována informacemi ze skutečného staroegyptského světa. Čtenář se tak může seznámit s neznámějšími egyptskými mýty, s královskou titulaturou či s pradávným kalendářem. Zdrojem hieroglyfických cvičení je velmi často egyptská kniha mrtvých. Doprovodný příběh si nečiní nárok stát se románem či jiným literárním dílem. Slouží jako kulisa či oživení, ale přednostně má pedagogický význam. Martin se učí od jednodušších věcí ke složitějším, a to na příkladech, u kterých nepotřebuje znát velké množství slovíček. Jednotlivé lekce se snaží zachovat logickou kontinuitu a počítají pouze s tím, co Martin dosud poznal. Hieroglyfická domácí cvičení jsou doprovázena malým slovníčkem a vysvětlením neznámých znaků.

Čtenáři je také představována *hra* s vysvětlováním významů cizích slov, která má mimo jiné podnítit k zamyšlení nad krásou českého jazyka. Kniha nepředstavuje vševyčerpávající vědecké dílo, nicméně uvádí do poměrně solidních hieroglyfických základů. I přesto, že jsou Theodorovy výklady mnohdy až polopatické, je užitečné číst je pomalu a pozorně.

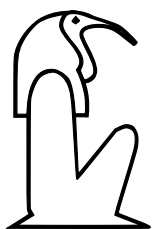
Hlavním záměrem knihy je zpřístupnit hieroglyfy co nejširší skupině čtenářů z českého prostředí. Starý Egypt je dnes předmětem zájmu mnohých hledačů. Základním klíčem ke skutečnému poznání staroegyptské civilizace však zůstávají hieroglyfy. Hieroglyfy otevírají brány, za nimiž můžeme spatřit celistvost života. Z textů starých Egyptanů můžeme pochopit, že historie, kultura a duchovní svět vytvářejí jeden celek, hieroglyfické písmo pak odráží tuto nedělitelnou jednotu života. Porozumět tedy hieroglyfům znamená porozumět myšlení a životu dávných Egyptanů. Podle Theodora se v hieroglyfech sice zjevuje *ono božské* a ve všech lidech přítomné, ale také *ono lidské* a čistě egyptské. Nikdy tudíž nemůžeme hieroglyfy oddělit od staroegyptského zázemí. Kdybychom tak učinili, dopustili bychom se velkého faulu.

Chci ze srdce poděkovat dobrým lidem, kteří mě při této práci podporovali a fandili mi. Knihu věnuji mým přátelům a všem staroegyptským nadšencům. Přeji hodně radosti z hieroglyfického bádání.

Obsah

Jak to začalo	9
O názvu <i>hieroglyfy</i>	9
O názvu <i>medu něčer</i>	10
Martinovy informace	12
Uspořádání hieroglyfů	14
Znaky v řádcích	14
Znaky ve sloupcích	16
Druhy egyptských znaků	17
Fonogramy	18
Determinativy	18
Ideogramy	20
Hieroglyfy mezi linkami	21
O přepisu hieroglyfů	22
Gardinerův seznam znaků	23
Egyptská abeceda – znak 1	24
Egyptská abeceda – znaky 2 až 5	26
Egyptská abeceda – znaky 6 až 10	33
Egyptská abeceda – znaky 11 až 15	41
Egyptská abeceda – znaky 16 až 20	49
Egyptská abeceda – znaky 21 až 25	59
Martinovo shrnutí egyptské abecedy	70
Vícehláskové znaky a zvukové doplňky	72
Rod podstatného jména a množné číslo	77
Přídavná jména a předložky	87
Podvojně číslo	90
Zájmenné přípony	99
Spojování podstatných jmen v eg. větě	109
Vysvětlení slova <i>král</i>	114
Neslovesné věty	119
Neslovesné vztažné věty	132
Božská enneáda	143
Egyptská slovesa	146
Božská ogdoáda	151

Imperfektiv a perfektiv	154
Memfidský mýtus o stvoření věta	162
Závislá osobní zájmena	165
O bohu Chnumovi jako stvořiteli lidí	169
Pasivní forma imperfektivu a perfektivu	171
O bohu Amonovi jako stvořiteli světa	176
Perfekt neboli minulý čas	179
Královský mýtus	186
Nezávislá osobní zájmena	187
Královská titulatura	193
Subjunktiv (vyjádření přání)	201
Staroegyptský kalendář	208
Egyptské číslovky a datování	216
Odvozená přídavná jména (nisby)	225
Obětní formule	234
Infinitiv a jeho použití	239
Stupňování přídavných jmen	249
Imperativ	254
Ukazovací zájmena	259
Prospektiv (vyjádření budoucí události)	265
Přivl. přídavná jména a vyjádření vlastnictví	270
Pasivum	275
Slovesné formy s částicemi <i>in, xr, kA, t</i>	279
Participia	287
Vokativ	301
Relativní formy	304
Stativ	318
Staroegyptská hra <i>senet</i>	328
Použitá literatura	336

S Theodorem o hieroglyfech

Jak to začalo

Martin se seznámil s Theodorem doma. Byl to sedmdesátiletý muž s bílým vousem a vrásčitou tváří, kterého pozval Martinův otec. Potřeboval pomoci s překladem ruské knihy o medicíně a o Theodorovi věděl, že ruštinou vládne znamenitě. Martin byl v maturitním ročníku gymnázia a ten den neměl dobrou náladu. Dostal *za pět* z mluvnické písemky. Důvod byl prozaický: *Tvé hieroglyfy nelze přečíst!* „Jaké hieroglyfy,“ říkal matce při večeři. „Každý píše, jak umí, ale já to po sobě přečtu. A vůbec, i kdyby to byly hieroglyfy, jsou přece od toho, aby se vyluštily.“ A bylo to. Věta byla na světě. Martin netušil, jaký bude mít důsledek.

„Hieroglyfy jsou od toho, aby se vyluštily? Tuto větu nemyslíš asi moc vážně,“ zaznělo z masitých úst Theodorových, nad nimiž se rozzářila neobyčejně modrá kukadla. „Proč by ne, každou záhadou je nutno se zabývat,“ utahoval pomyslnou smyčku své vlastní pasti Martin. „Ano, lidé mají rádi záhady, ale jenom jako zpestření života, do pořádného bádání se pustí málokdo,“ řekly masité rty, kterých se dotkl šálek s čajem. „Luštění hieroglyfů je pro skutečné hledače, ne pro pouhé mluvky,“ dodaly rty a vykroutily se do mírného úsměvu. „Copak vy o hieroglyfech něco víte?“ Rty se ještě více vykroutily a modré oči více zazářily. A pak už to šlo jako po másle. Slovo dalo slovo a nastal první den opravdového bádání. Ve svém malém, ale útulném bytě Theodor uvařil zelený čaj a nalil do šálek. Hieroglyfické bádání začalo.

O názvu hieroglyfy

„Nejprve si vysvětlíme **slovo hieroglyf**,“ začal Theodor svým hlubokým a pohodovým hlasem. „Pochází z řečtiny a vzniklo spojením těchto dvou slov.“ Vrásčitá ruka vykreslila velkým písmem dvě řecká slova i s latinským prepisem a překladem do češtiny.

ιερος (*hieros* = *posvátný, božský, neporušený, nádherný, nebeský, čerstvý*)

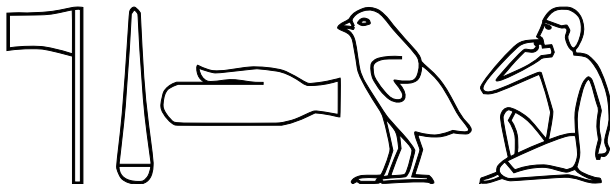
γλυφειν (*glyfein* = *tesat, vyřezat, vyrýt, dlabat, psát*)

„Mohli bychom tedy slovo *hieroglyf* přeložit jako *posvátná rytina*,“ pokračoval Theodor. „Všimni si, že jsem řekl slůvka *mohli bychom*. Nejsi vázán tímto překladem a můžeš si určit překlad vlastní. Důležité je si uvědomit, že slovo *glyfein*, které se dnes povětšinou překládá jako *psát*, znamenalo původně *vyrývat*, *vydlabávat* či *vyřezávat*. Těmito významy zachycujeme prapůvodní způsob vytváření hieroglyfů. Vyrývaly se především do kamene a postupem času i do jiných materiálů. Než se nějaký znak vytesal, dalo to hodně práce. Proto Egypťané nepsali nazdařbůh. Psali o věcech opravdu důležitých a potřebných. Za svými slovy si stáli a nechali je v kamenu působit na tisíce let. Kámen byl pro ně symbol věčnosti.

To, že je tato rytina *posvátná*, je neméně důležité. Všechny znaky egyptského písma byly považovány za boží dar, který sestoupil z nebe. Bůh moudrosti Thovt, egyptsky nazýván Džehuty, předal tento dar lidem. Egypťané si byli vědomi tohoto daru a vnímali ve svém písmu boží moc, která působí v celém kosmu. Písař, který psal, se v dané chvíli podílel na božském stvořitelském činu. Nebylo tedy jedno, v jaké podobě se znaky zapíší. Čím budou krásnější a dokonalejší, tím mocnější budou slova. Jedinečnosti a posvátnosti egyptského písma si byli vědomi i Řekové, proto jej nazvali *hieroglyfy*.

O názvu *medu nečer*

Samotní Egypťané vnímali své písmo jako slova, kterými mluví bohové. Proto jej nazývali *slova bohů*. Theodor začal klidně a zručně vymalovávat působivé obrázky egyptských znaků.

Slova bohů = medu nečer

„Celkem pěkné, ale pro mě španělská vesnice,“ zíral Martin. „Zatím postačí, když si budeš všímat pouze těch dvou znaků vlevo,“ pokračoval Theodor, „jsou základem dvou egyptských slov *medu* a *nečer*.“

První znak se dnes vykládá jako vlajka, která visela na stožárech egyptských chrámů. Byl na ní znázorněn emblém boha, jemuž byl chrám zasvěcen. Znak se začal používat pro slovo *bůh* a v egyptštině zněl nějak jako *nečer*. Říkám *nějak jako*, protože v hieroglyfech, podobně jako v semitských jazycích, byly zapisovány pouze souhlásky.

Jako bychom u nás zapsali pouhé *čklđ* místo *čokoláda*. A propó, nabídni si čokoládu, je osmdesátiprocentní. Víme tedy, že znak praporu sestává ze tří hlásek *nčr*, toť vše. Zkus si však pamatovat slova pouze v jejich souhláskové podobě. *Jblk* místo *jablko*, *vrtnk* místo *vrtník*, *ndhrn* místo *nádherný* a podobně. Půjde ti to velmi špatně, protože každý jazyk potřebuje ke svému užívání samohlásky. Měli je i Egypťané, jenom je nezapisovali. Proto se egyptologové dohodli, že budou mezi jednotlivé hlásky vkládat samohlásku *e*, aby nám šla egyptská slova více pod kůži. A tak jsme dospěli k výslovnosti slova *nčr* jako *nečer*.“

„Takže všechny samohlásky,“ uvažoval Martin, „jsou uměle vytvořené pro naši dobu a mají vždy podobu *e*. Proč ale má slovo *medu* na konci samohlásku *u*?“ ptal se. Theodor se vřele smál. „Tak vidím,“ řekla vykroucená ústa, „že budu muset upřesnit ještě něco. Egypťané sice zapisovali pouze souhlásky, ale mezi nimi bylo pět zvláštních. Ty dnes nazýváme *slabé souhlásky*, nebo mluvíme o takzvaných *polohláskách*. Byly to hlásky, které se někdy četly jako naše klasické souhlásky, ale někdy zase jako naše samohlásky - to podle toho, zda se tyto hlásky nacházely na začátku slova či uprostřed slova a podobně. *Můžeme tedy o jakýchsi hieroglyfických samohláskách přece mluvit*. Ani u těchto polohlásek nemáme absolutní jistotu o jejich vyslovování, ale jen určitou dávku pravděpodobnosti. O navrhované výslovnosti polohlásek si promluvíme později. Měj trpělivost, všechno bude.“ „Takže hláska *u* na konci slova *medu* je polohláska,“ zkonstatoval Martin. „Přesně tak,“ řekly usměvavé rty.

„Vraťme se teď k našemu druhému znaku,“ pokračoval Theodor, „ten představuje poutnickou hůl a skládá se z hlásek, které přepisujeme jako *mdw*. Jak jsi řekl, hláska *w* je polohláska a v tomto případě ji vyslovíme jako *u*. Znak bude tedy ozvučen jako *medu* a znamená *slova* či *řeč*.

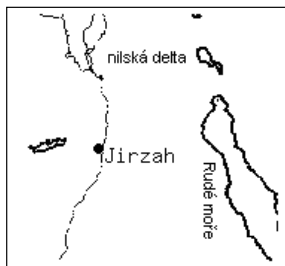
Máme tedy dvě slova *medu nečer* překládaná jako *slova bohů* nebo *slova boha*. Proč se čtou v opačném pořadí a jaké jsou funkce dalších znaků, o tom také později. Tedy, zda-li vydrží tvůj zájem.

Gramatikou si zatím lámat hlavu nemusíš, ale co můžeš udělat, je přemýšlet. Porozjímej si o vlajce a poutnické holi. Naše řeč se podobá poutníkovi s holí v ruce. Tou holí můžeme druhé praštit a zahnat je z cesty, nebo je zvednout a přivést k cíli. Naše řeč má dalekosáhlé důsledky. Egypťané věřili, že řeč, která k nim přichází od bohů, je dobrá, protože jejich bohové jsou dobří. Znak poutnické hole je obrácen slabším koncem k nebi. Egyptský poutník se neopírá o zem, ale o nebe. Egypťané se opírali o věčný svět bohů. Každý z nás má nad sebou vlajku nějakého boha. Něco, čemu přisuzuje tu nejvyšší hodnotu. Může to být například moc, peníze, láska a tak dál. Podle toho, jaký bůh nad námi vlaje, vypadá naše poutnická hůl, to je naše řeč a naše skutky.

Budeš-li chtít, uvidíme se za týden. Neřekli jsme si mnoho, ale možná začínáš tušit, že u hieroglyfů nejde jen o zvládnutí jazyka. Hieroglyfy jsou neoddělitelně propojeny s historií a především s duchovním bohatstvím starých Egypťanů.“ „No, je to nějak filosofický, ale musím říct zajímavý,“ reagoval Martin. „Děkuju, Theodore. Přijdu příští pátek. Zabrouzdám zatím po internetu a zkusím něco o hieroglyfech najít. Tak nashle.“

Martinovy informace

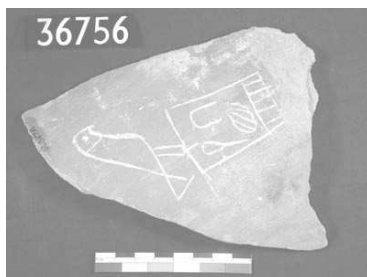
Následující pátek přišel Martin vyzbrojen internetovým poznáním. Předával Theodorovi dvě tištěné stránky, na které přenesl výsledek svého hledání. Byla to fuška, neboť ne každý internetový odkaz přinesl kýžené ovoce. Theodor zářil spokojeností ze dvou důvodů. Jednak jej těšil výsledek Martinovy práce, ale především měl radost z Martinova zájmu. Modrá kukadla radostně četla:

Jakési „předchůdce hieroglyfů“ nalzáme v tzv. gerzeanské keramice z doby **4000 let př. Kr.** **Gerzeh** (nebo **Gerza, Jirzah**) bylo předdynastické pohřebiště, položené na západním břehu Nilu a je nazváno podle dnešního místa Al-Girza. Na této keramice jsou velmi realistická znázornění

lidí, zvířat, krajiny, lodí a některé symboly se podobají tradičním hieroglyfům.

Nejstarší hieroglyfy, tzv. proto-hieroglyfy, byly objeveny u Abydu při německých vykopávkách v roce 1998 pod vedením Güntera Dreyera. Abydos je dnešní Umm el-Qaab. V hrobce označené písmenem „U“ bylo kolem 300 proto-hieroglyfických nápisů na hlině či kostech, pocházejících z období 3300 let př. Kr. Tyto nálezy vrhly nové světlo na otázky, týkající se nejstaršího písma na světě. Egyptské písmo bylo na sumerském nezávislé a šlo si vlastní cestou.

Úlomek z Abydu

Z období **3200 let př. Kr.** pochází břidlicová paleta znázorňující vítězství krále Narmera a sjednocení Egypta. Byla nalezena poblíž Hierakonpolis (dnešní pojmenování je Kam al-Ahmar) v roce 1890 a až do roku 1998 byla nejstarším hierogl. nálezem. Král Narmer je zde znázorněn s korunami Dolního a Horního Egypta. Paleta je umístěna v káhirském muzeu.

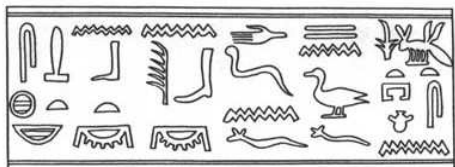

Narmerova paleta

Perokresba obou stran Narmerovy palety

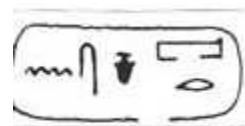
Dosud **nejstarší úplná hieroglyfická věta** se našla v hrobce krále Peribseny v Abydu na jeho pečeti. Pochází z doby 2. dynastie kolem roku **2700 př. Kr.** Odtud také pochází další pečeť s **nejstarší kartuší** (= posvátný ovál pro královské jméno), na níž je uvedeno Peribsenovo jméno.

'Nejstarší' hieroglyfická věta

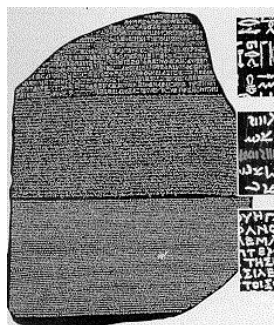

Pečeť s kartuší

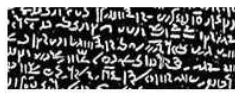

Perokresba kartuše

Egyptský jazyk se vyvíjel mezi dvěma lingvistickými rodinami. Na jedné straně rodina semitských jazyků blízkého východu (např. akkadština, hebrejština, arabština) a na straně druhé jazyky střední a severní Afriky (např. somálština, berberština). Egyptština stejně jako semitské jazyky nepoužívá při psaní samohlásky a vychází z tzv. slovního souhláskového kořene, který je většinou neměnný. Nicméně egyptština nebyla pouhou kombinací těchto dvou jazykových rodin, ale měla svou vlastní identitu. Počet hieroglyfických znaků se vyvíjel od čísla 700 v období Staré říše do čísla 6000 v době Ptolemaiovců.

Hieroglyfy rozluštil prostřednictvím tzv. Rosettské desky Francouz **Jean Francois Champollion** (1790 – 1832). Deska byla nalezena v Egyptě napoleonskými vojsky roku 1799 a dnes je uložena v Britském muzeu. Je popsána třemi písmi: Zcela nahoře jsou hieroglyfy, uprostřed je egyptské démotické písmo a dole kónická řečtina.

Theodor dočetl a usrl si zeleného čaje. „Ten tvůj internet je náramná věčička,“ řekl zamyšleně. „Podařilo se ti dát dohromady důležité informace z hlediska archeologie. Ano, archeologie nám předává základní stavební kameny k pochopení poselství starého Egypta. Pomohla k zásadnímu zlomu v roce 1822, kdy Champollion rozluštil hieroglyfy. Tento rok se považuje za bod, kdy se zrodila egyptologie, neboť porozumět jazyku Egypťanů znamená možnost porozumět jejich srdci a tedy všemu, čím žili. Zdůrazňuji, že je to **možnost porozumět jejich srdci**, neboť ne každý, kdo ovládá stejný jazyk jako my, nám musí rozumět. Dnes bychom si řekli něco o uspořádání a orientaci hieroglyfů,“ začal vykládat bělovlasý stařec.

Uspořádání hieroglyfů

„Egyptané neměli rádi prázdná místa v textu. Prázdnotu spojovali s temnotou, záhubou a neexistencí. Egyptským ideálem byl život v plnosti a ne život v prázdnotě. Kolem egyptských znaků nemá být prázdno. Proto jsou znaky uspořádány do skupin, které se podobají čtvercům. Čtverec je symbolem světa, který existuje a kterému bohové zehňají. Tímto uspořádáním byl maximálně využit prostor pro psaní. Například znaky pro vyjádření jména boha *Moncu*, egyptsky *Menču*, nezůstanou izolované v řadě, ale seskupí se do požehnaného čtverce.“ Theodor napsal nejprve čtyři znaky do řady a napravo od nich vytvořil ze stejných znaků pomyslný čtverec.

Martin opět s obdivem sledoval, s jakou lehkostí a přitom krásou Theodor jednotlivé znaky vypisuje. „Je to hezký, ale jak se to vlastně čte? A tak mě napadá, je ten chumel znaků řádek anebo sloupec?“ ptal se zaujatě.

„V tomto případě to vyjde nastejno, náš čtverec znaků je řádkem i sloupcem současně,“ pokračoval s nadšením Theodor. „Ale máš pravdu v tom, že *hieroglyfy se píšou jak v řádcích, tak i ve sloupcích* podle toho, zda se jednotlivé čtvercové shluky řadí za sebou vodorovně nebo svisle.

Znaky v řádcích

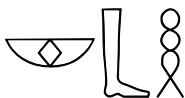
Nejprve si řekneme o **řádících**. Znaky v řádcích mohou být psané buď zleva doprava, jak jsme zvyklí my, ale klidně také zprava doleva, což podle některých badatelů je o něco častější způsob. Vidím, že už úplně dychtíš po klíči, podle kterého rozpoznáme směr čtení. Řešení je velice jednoduché, i když na počátku luštění hieroglyfů se tato jednoduchost hledala značně těžce. Chceš-li nalézt směr písma, vyhledej nejprve tváře u znaků, představující lidské či zvířecí postavičky. Všechny se bez výjimky dívají k počátku textu. Takže teď dokážeš určitě stanovit počátek slova *stařec*.“ Theodor s opětnou noblesou napsal tyto znaky.

„No, samozřejmě že slovo začíná vlevo,“ vyhrkl Martin. „Správně, sup, kuře křepelky i muž se dívají doleva,“ odvětil Theodor. „Může ale nastat případ, že nějaká

velmi krátká věta nebude obsahovat ani jednu tvář, například slovo *svátek*.“ Vrásčítá ruka vykouzčila další znaky.

svátek, slavnost

„Zde bych tipoval začátek vpravo podle toho stojatého znaku,“ usmíval se Martin. „Začátek slova jsi uhodl, ale s tipováním si zde nevystačíme,“ opětoval úsměv Theodor. „V tomto případě hledáme alespoň jeden znak, u kterého dokážeme určit jeho přední a zadní část. Zde je přední částí špička nohy. Pravidlo zní – kam jsou natočeny přední části znaků, tam je počátek textu.“

„No, co když však nejde rozpoznat ani přední části znaku,“ ptal se Martin, „jsou taková slova, ne?“ Jistěže jsou,“ usmíval se Theodor, „ale zaprvé jich je opravdu velmi málo a předpokládá se, že toto slovo čítatel zná, zadruhé Egyptané většinou nepsali své texty o jednom slově a pokud ano, stálo toto slovo, většinou nějaké jméno, u nějaké vyobrazené postavy, která se zase dívala k počátku textu.“ Theodor začal kreslit muže se srpem v ruce při sklizni obilí. K obrázku připsal egyptské znaky a vysvětloval: „Připsané slovo znamená *sklizeň* či *léto* a muž na obrázku je natočen k počátku textu.“

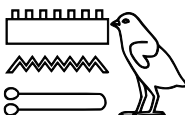
sklizeň

„Také zde můžeme najít duchovní poselství,“ dodával Theodor, „lidé se dnes přestávají dívat do tváří, ze kterých lze vyčíst vnitřní rozpoložení člověka. Nemáme čas vidět druhého, proto se nedostáváme k počátku, tedy k podstatným věcem našeho života.“

Modrá kukadla lišácky zamrkala a usměvavé rty pokračovaly ve výkladu: „Již jsme si vysvětlili, že Egyptané seskupovali své znaky do čtvercových útvarů, ve kterých jsou často znaky naskládány nad sebou. Vraťme se například ke jménu boha *Menču*.

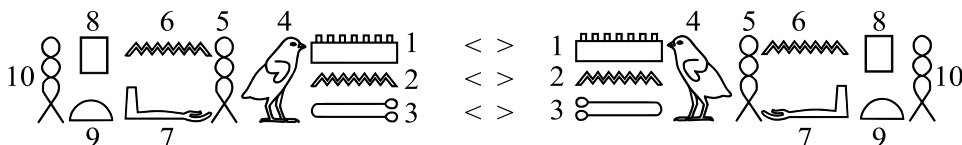
(bůh) Menču

Zde víš, že slovo začíná vlevo. Vlevo však jsou tři znaky nad sebou. Jak zde, Martine, poznáš, který znak se čte jako první?“ „Nepoznám, k tomu potřebuju znát další pravidlo,“ odvětil Martin. „A to pravidlo spočívá jednoduše v tom, že budeš číst od

vrchního znaku ke spodnímu,“ učil Theodor. „Egyptané si tím připomínali, že jejich písmo přichází shora dolů jako dar bohů,“ pronesl zasněně bělovousý mudrc.

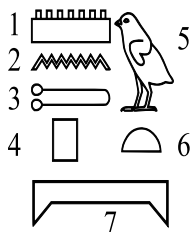
„Shrneme-li si to všechno, pak čteme vždy směrem k předním částem znaků a pokud narazíme na shluk znaků, čteme horní znaky před dolními a přitom pokračujeme v započatém směru čtení. Napíšu ti teď dva úplně stejné nápisy *Menču a Ptah* jednou zprava doleva a podruhé naopak. Urči, v jakém pořadí se znaky čtou.“ Theodor napsal příslušné znaky a Martin začal ke znakům připisovat pořadová čísla.

Znaky ve sloupcích

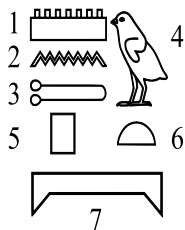
„Velmi dobře,“ usmíval se Theodor. „A se psaním do sloupců je to obdobné. Jenom si musíme lépe pohlídat pomyslný čtverec, aby se nestalo, že budeme číst znaky třeba v tomto nesprávném pořadí.“ Theodor napsal sloupeček znaků a připsal pořadová čísla.

nesprávné čtení

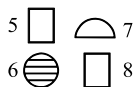
„Velikost strany čtverce je stejná jako výška nejvyššího vzpřímeného znaku, v tomto případě je to znak mláděte křepelky. Znaky se budou číst tedy správně v tomto pořadí.“

správné čtení

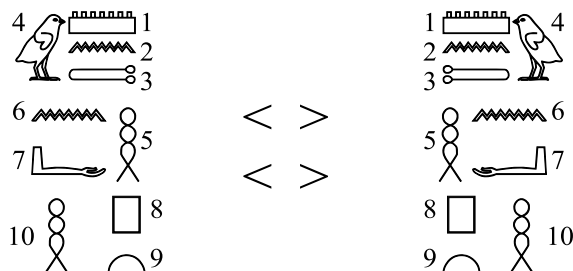

Všimni si také, že po pátém znaku se nečte znak sedmý, ale nejprve se přečte sousední šestý znak, neboť sedmý znak se rozprostírá pod oběma znaky 5 a 6. Pokud by

však místo sedmého znaku byly napsány dva malé znaky, pak by čtení vypadalo následovně.

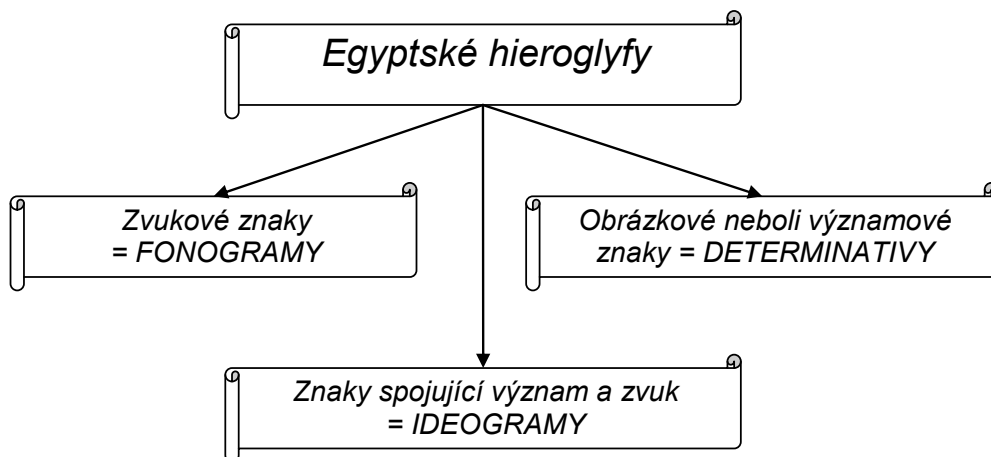
A ještě jedna zvláštnost je u psaní do sloupců. Sloupce se čtou vždy shora dolů a nikdy zdola nahoru. I zde je respektován božský původ egyptského písma přicházejícího z nebeských výšin k zemi,“ ukončil výklad Theodor. „Nyní dopiš pořadová čísla u těchto sloupců,“ vybídl Theodor, vykreslil znaky a Martin připsal číslíce.

„Velmi správně a pro dnešek bylo hieroglyfů už dost,“ ukončoval svůj výklad bělovousý mudrc a napil se zeleného čaje. Domluvili další pátek.

Druhy egyptských znaků

Opět nechyběl čaj, opět z Theodorových očí tajemně zářilo a opět se oba pustili s velkým 'apetitem' do hieroglyfů. „Dnes bych rád pojednal o tom, jak se hieroglyfické znaky rozdělují,“ začal Theodor a ukázal na připravený náčrtek.

Fonogramy

„*Zvukové znaky*, neboli *fonogramy*, jsou užívány jen ke znázornění zvuku hlásek, jako je tomu u české abecedy. Slovo *fonogram* pochází z těchto dvou řeckých slov.“ Theodor napsal slova i s jejich významem.

γραμμα (*gramma* = malba, kresba, obrys, čára, znak, kniha,
nápís, písmeno, písma, dopis)

φωνη (*foné* = hlas, zvuk, slovo, tón, řeč, křik, zpráva)

„Navrhuji přeložit slovo *fonogram* jako *napsaný zvuk* či *kresba zvuku*,“ řekl Theodor. „Jo, to by šlo,“ potvrdil Martin a trochu se uvnitř červenal. „Fonogramy nesou tedy pouze zvukovou hodnotu,“ pokračovaly moudré rty, „a nemají žádný vztah k předmětu, který znázorňují. Například znak sovy znázorňuje hlásku *m*. Neznamená to však, že slovo, které obsahuje hlásku *m* pojednává o sově. Alespoň tak se to tradičně vykládá a my s tím budeme v této chvíli počítat,“ usmál se Theodor a tajemně zamrkal blankytnýma očima.

„Na rozdíl od češtiny, kde jeden znak představuje vždy jen jednu hlásku, mohou egyptské zvukové znaky znázorňovat i více než jednu hlásku. Podle toho se dělí na znaky jednohláskové, neboli abecední, dvojhláskové, trojhláskové, čtyřhláskové nebo pětihláskové. Čtyřhláskových a pětihláskových znaků není však mnoho. O konkrétních fonogramech pojednáme později, zde máš jen příklad egyptské jednohlásky, dvojhlásky a trojhlásky.“ Starý učitel napsal tři hieroglyfy s popisem a jejich zvukovou hodnotou.

SOVA - zvuková hodnota *m* (jednohláskový znak)

HRA SENET – zvuková hodnota *m + n* (dvojhláskový znak)

SRDCE S PRŮDUŠNICÍ – zvuková hodnota *n + f + r* (trojhl. znak)

„No a vložíme-li do dvojhlásky *mn* a tříhlásky *nfr* dohodnutou samohlásku *e*...“ „...pak je čteme jako *men* a *nefer*,“ dokončil za Theodora Martin.

Determinativy

Theodor si spokojeně pohladil bílý vous a pokračoval: „Druhým typem egyptských znaků jsou *významové znaky*, neboli *determinativy*. Slovo *determinativ* pochází

z latinského slovesa *determinare* a má tyto významy.“ A Theodor významy napsal.

determinare (= přesně vymezit, stanovit hranice, určovat, rozlišit, vyměřit, stanovit, ukončit, objasnit)

„Možná se ti zdají ta stálá etymologická vysvětlování zbytečná, ale měj se mnou trpělivost, chci tě doprovodit k jazykovým pramenům, u kterých si leccos uvědomíš. Spousta lidí užívá slov a věcí, aniž by se zastavila u jejich podstaty. Trochu se tím podobají naprogramovaným robotům. Ale vraťme se zpátky ke slovu *determinare*, či jeho kratší podobě *terminare*. Základ slova přešel do latiny z tohoto řeckého slova,“ řekl Theodor a dopsal řecké slovo na papír.

τερμα (*terma* = konec, hranice, cíl, účel, význam, směr, osud)

„Slovo *determinativ* bych navrhoval přeložit jako *ukazatel významu*. Determinativy jsou *znaky na konci slova, které nám pomáhají pochopit význam slova*, které uzavírají. Jsou naprosto tiché, nenesou tedy žádný zvuk, ale svým obrázkem ukazují na oblast, ve které se dané slovo používá, a mnohdy je obrázek determinativu totožný s daným slovem. Obrázek determinativního znaku má tedy na rozdíl od fonogramů přímý vztah ke slovu, které doprovází. Například u slova *krokodýl*, které se skládá ze tří jednohláskových znaků *mzh*, je determinativem obrázek krokodýla.“ A Theodor napsal egyptské slovo *krokodýl*.

krokodýl m z h

„To, že se slovo čte jako *mezeh*, je mi už jasné,“ vstoupil do výkladu Martin, „ale nechápu, proč Egyptanům nestačily pouze zvukové znaky bez determinativů. My přece žádné rozlišovací znaky na konci slov také nemáme a vystačíme si.“

Theodor usrkl ze svého čaje a vysvětloval: „Pokud se nějaké egyptské slovo vyslovilo, zazněly u toho také všechny samohlásky. Takové slovo bylo jednoznačné a srozumitelné. Když se však totéž slovo zapsalo, bylo bez samohlásek nebo pouze s polohláskami. To způsobilo, že mnohá podobná slova, která se od sebe lišila pouze samohláskami, se v písemné formě stala stejnými. Aby se tato stejná slova rozlišila, bylo potřeba determinativů. Například slovo *nhp*, respektive *nehpep*, nabývá s různými determinativy různých významů.“ Theodor slovo napsal.

starat se n p
h

„Determinativ může se vztaženou rukou vyjadřuje přijímání pokrmu, řeč, ale také myšlení a vnitřní pocity. V tomto případě slovo *nehpep* znamená *starat se, mít rád*.

Vyměníme-li však determinativní znak muže za znak slunečního kotouče, pak slovo *nehep* znamená *ranní rozbřesk, jitro*.“ A Theodor napsal slovo s jiným determinativem.

ranní rozbřesk n   p
 h

„Všimni si, že determinativ slunce nestojí nějak zvlášť za slovem, ale je součástí pomyslného čtverce. V předchozím slově byla postava muže příliš vysoká, aby se vešla pod hlásku *p*.“

„Takže všechna egyptská slova mají na konci determinativ,“ brumlal si Martin. „No, můžeme říci, skoro všechna,“ reagoval Theodor. „Slova velmi známá a často používaná jsou bez determinativů a naproti tomu mají občas některá slova dva či více determinativů,“ řekl bělovlasý mudrc a osvěžil se douškem zeleného čaje.

Ideogramy

„Třetím a posledním typem egyptských znaků jsou takzvané *ideogramy*, tedy *znaky spojující význam a zvuk*. Slovo *ideogram* se opět skládá z řeckých slov, z nichž jedno už známe.“ Bělovlasý mudrc slova napsal.

γραμμα (*gramma* = malba, kresba, obrys, čára, znak, kniha, nápis, písmeno, písmo, dopis)

ιδεα (*idea* = podoba, pravzor, obraz, podstata, skutečnost, co je viděné a poznávané)

„Slovo *idea* pochází ze slovesných kořenů s významem *hledět* a *poznávat*,“ pokračoval Theodor. „Navrhuji přeložit slovo *ideogram* jako *kresba skutečnosti* či *nakreslený obraz skutečnosti*. Znak ideogramu je vlastně zjednodušená kresba skutečného předmětu či postavy. Navíc je tento znak nositelem zvuku.

Ideogram je tedy *znak, který nese zvuk a současně má vztah k věci, kterou znázorňuje*. Je jakýmsi spojením fonogramu a determinativu. *Na rozdíl od fonogramů však představuje vždy celé slovo*. Například obrázek obrysu domu obsahuje dvě zvukové hlásky *pr*, které znamenají slovo *dům*.“ Theodor toto slovo napsal.

dům, statek *per*

„No, je to opravdu půdorys domu,“ reagoval Martin, „ale ta čárka mi tam nějak nesedí.“ „Máš pravdu,“ usmíval se Theodor, „svíslá čárka je takovým rozpoznávacím znamením, že se jedná o ideogram. Čárka jako by říkala: *Čteš o tom, co je tímto*

znakem zobrazováno. Většinou je umístěna pod znakem, ale může stát také vedle znaku, z důvodu lepšího uspořádání znaků ve čtvercích,“ řekl moudrý učitel a jeho vrásčitá ruka nakreslila dodatek.

dům, statek *per*

„V některých případech může čárka chybět a pak máme před sebou vždy malý rébus,“ pokračoval Theodor. „No, u slova **dům** by to nebyla zas tak velká záhada,“ vstoupil do výkladu Martin a dodal: „Vím, že znak půdorysu domu je ideogramem, a tak se klidně obejdu bez čárky.“ „Bylo by tomu tak, jak říkáš,“ odpovídal Theodor, „kdyby se některé znaky nepoužívaly jednou jako ideogramy, jednou jako determinativy a jednou zase jako fonogramy.“

Například náš znak domu může být fonogramem ve slově **vystupovat**.“ Theodor dokreslil ke znaku domu pár lidských nohou.

jít nahoru, vystupovat *peri*

„Zde obrázek domu představuje pouze zvukovou dvojhlásku **pr** a nic víc. Znak lidských nohou je determinativem. Nevyjádřené hlásky **i** si zatím všimnout nemusíš.“

V jiném případě, ve slově **chrám**, může dům představovat tichý determinativ,“ dodal Theodor a napsal další slovo.

chrám

„Panečku, to je zamotaný,“ vyhrkl Martin. „S trochou praxe jde tyto rébusy řešit,“ uklidňoval Theodor. „Víme přece, že determinativy se nalézají na konci slov, a také to je o znalosti egyptských slovíček,“ pronesly moudré rty, nad nimiž zářily modré safiry.“

Hieroglyfy mezi linkami

„Na závěr dnešního setkání můžeme ještě říci, že egyptské znaky jsou často psané mezi dvě linky, což bylo velmi praktické pro psaní. Linky symbolizovaly různé druhy dualit. Například Horní a Dolní Egypt, ochrana dvou bohů Nechbet a Vadžet, nebe a země, život a smrt, slunce a měsíc, světlo a tma, člověk a bůh.“ Theodor opět nakreslil ukázkou, ke které napsal popis.

Martin

Martin se při pohledu na své jméno usmíval. „Ale nejbližší je mi myšlenka,“ pokračoval Theodor, „že dvě linky představují dva břehy posvátné řeky Nil. Egypt'ané v ní viděli zdroj života a dar bohů. Z egyptského písma se řine život a požehnání bohů, tak jako se z Nilu řinou životodárné záplavy. Tvé jméno, symbolicky ponořené do Nilu, představuje tebe samého v náruči života.

Slovo **Martin** je sestavené z jednohláskových znaků. Sova představuje hlásku **m**, sup je polohláska čtená dnes jako **a**, ústa jsou hláskou **r**, bochník chleba je hláskou **t**, rákosový list je polohláska čtená jako **i** a vodní vlny představují hlásku **n**. Tvé jméno je takovou předchutí toho, co nás čeká příště. Blížíme se totiž ke konkrétním hláskám a slovíčkům.

No, pro dnešek toho bylo až až, je čas skončit,“ řekl Theodor a zamrkal na Martina. Ten dopíjel svůj čaj a oddával se příjemnému teplu ve své hrudi. Bylo to těmi hieroglyfy? Bylo to Theodorem? Možná obojím. Domluvili si schůzku na příští pátek.

O přepisu hieroglyfů

Tentokrát Martin zazvonil u Theodorových dveří s velkým prázdným sešitem. Dnes budou na programu konkrétní znaky a papírová paměť se hodí. Martin si uvědomoval, že Theodor není jako běžní učitelé, které znal ze školy. Bělovlasý muž uměl propojovat věci a vidět souvislosti. Na Martina také působila určitá záhadnost, která z Theodora vycházela, ale především na svém učiteli a příteli obdivoval obrovskou trpělivost a klid. Zelený čaj byl nachystán a bádání opět začalo.

„Ještě než se dostaneme k abecedním znakům,“ začal Theodor, „řekneme si o dvou důležitých věcech. Nejprve to bude o **přepisu**, neboli takzvané **transliteraci** či **transkripci** egyptských znaků. Podívejme se opět na významy řečených latinských slov.“ Laskavý mudrc svou hubenou rukou napsal tyto významy.

trans (= přes, skrze, napříč, za)

littera (= kresba, čára, značka, písmeno, písmo, zápis)

transcribere (= přerýt, přeškrábat, přepisovat, popisovat)

„Navrhuji slova z latiny přeložit výrazem **přepis** nebo **překódování**,“ pokračoval Theodor. „U **přepisu** egyptských znaků jde vlastně o jakési šifrování. **Každému hieroglyfickému znaku se přiřadí znak v naší latině**. Tím můžeme psát egyptská slova, aniž bychom kreslili obrázky. Například znaku představující **síto** přiřadíme malé písmeno **x**.“ A Theodor napsal příslušný znak i s přepisem.

obrázek síta přepis znaku: **x**

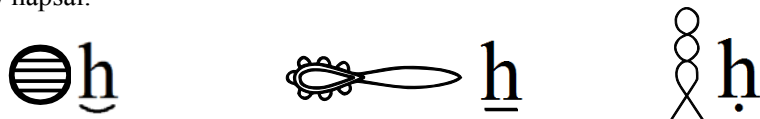
„**Přepis** však neznamená výslovnost,“ vysvětloval Theodor. „**Přepis** je šifrou pro

obrázkový znak, ale není nositelem zvuku. Nicméně ti, kteří různé systémy přepisu tvořili, se snažili, aby daný přepis u zvukových znaků souhlasil i s výslovností. Ne všude to bylo ale možné. Učíme-li se tedy egyptské znaky, učíme se s nimi jejich přepis i jejich výslovnost. Vraťme se ke znaku *síta*, který se přepisuje jako *x*, ale v češtině se vyslovuje jako *ch*," poučil bělovlasý přítel a svou útlou rukou dopsal výslovnost.

obrázek *síta* přepis znaku: *x* výslovnost: *ch*

„Tradiční systém přepisu je spojen se jménem *Alan Gardiner*, který je autorem velké anglické gramatiky hieroglyfů. Protože je tento systém užívaný v mnoha slovnících, uvedeme si jej u jednotlivých znaků také.

Gardinerův přepis však užívá některé zvláštní značky, které se mi zdají být nepraktické. Z důvodu podobnosti může totiž docházet k jejich záměně. Například pro znak *síta* používá písmeno *h* s obloučkem, pro znak *zvířecího břicha* používá písmeno *h* s čárkou a pro znak *zkrouceného knotu* zase písmeno *h* s tečkou.“ Theodor všechny znaky napsal.

„Proto se přikláním spíše k přepisu, který si vystačí s malými a velkými písmeny naší abecedy. Používá se dnes hodně na počítačích, ke kterým ty máš přece vřelý vztah,“ řekl Theodor, mrkl na Martina a dodal: „Ale bude samozřejmě záležet na tobě, jaký systém přepisu si vybereš. U mnohých znaků se tyto systémy shodují, a tak nebude problém zvládnout oba dva. Já ti budu egyptská slova předávat v přepisu počítačovém.

A ještě něco. Každá věc na světě má nějakou slabinu a mají ji i přepisy dnes používané. Například to, že determinativů se přepis netýká, nebo že z přepisu není patrný směr čtení. Nemyslím si však, že by to pro nás měl být zásadní problém.

Také z přepisu egyptských znaků si můžeme odnést duchovní myšlenku, i když nesouvisí přímo se starými Egypty. Mnoho událostí v našem životě je jakýmsi přepisem a na nás je, abychom se učili jeho šifru správně číst,“ řekly tajemně Theodorovy rty a rozzářily úsměv do bílého vousu.

Gardinerův seznam znaků

Theodor vstal, došel ke své knihovně a vytáhl velkou modrou knihu. Před Martinem ji otevřel a s úsměvem řekl: „Tak to je Alan Gardiner, přesněji řečeno jeho velká učebnice o hieroglyfické gramatice. Říká se, že už trochu zastarala, ale stále zůstává v egyptologickém světě velkým dílem.“ „No, vědomosti opravdu hodně váží,“ smál se Martin a potěžkával knihu ve svých rukou.

„Poslední věc,“ pokračoval Theodor, „o které se chci zmínit dřív, než se vrhneme do egyptské abecedy, souvisí právě s touto knihou. Obsahuje totiž velmi kvalitní seznam hieroglyfických znaků. Každý znak je podrobně popisován, ale především jsou všechny znaky rozděleny do šestadvaceti tematických skupin. Podívej se třeba na tuto stránku,“ pobídl Theodor Martina. Martinovy oči hleděly na množství očíslovaných znaků uspořádaných do skupinek. Každá skupina měla svůj anglický název a velké tiskací písmeno. Písmena šla podle abecedy. Martin si některé názvy překládal. Pod písmenem *E* byla například *skupina zvířata* se 34 znaky, pod písmenem *G* *skupina ptáci* s 54 znaky, pod písmenem *M* *skupina stromy a rostliny* se 44 znaky.

„Toto rozdělení,“ ujal se opět slova Theodor, „slouží dodnes jako velký pomocník při rozlišování hieroglyfů. Všechny velké egyptské slovníky udávají ke svým hieroglyfickým slovíčkům takzvaný *Gardinerův kód*, sestávající z velkého tiskacího písmena a čísla. Jak už jsi pochopil, písmeno představuje tematickou skupinu a číslovka zase pořadové číslo znaku uvnitř této skupiny. Takže například *kód G1* říká, že se jedná o první znak ve skupině *ptáci*, což v tomto případě je, jak vidíš, znak supa. Udáním *Gardinerova kódu* se tedy jasně určí daný znak i v případě, že hieroglyfický obrázek není tak srozumitelný.“

„Je mi to zcela jasný,“ reagoval Martin. Vzal opět knihu do rukou a lišácky dodal: „No, vědomosti opravdu hodně váží.“

Egyptská abeceda – znak 1

„A nyní už konečně o egyptské abecedě,“ usmál se Theodor a přinesl na stůl tlustou brožovanou knihu s názvem *ZNAKY*. „*Výrazem egyptská abeceda se myslí zvukové jednohláskové znaky*. Je jich pětadvacet. Můžeš se také setkat s jiným číslem, podle toho, zda se počítá či nepočítá varianta některých znaků.“

Začneme pěti slabými souhláskami, neboli polohláskami, které se dnes po dohodě a podle určitých pravidel užívají jako samohlásky.

První znak vypadá takto.“ Theodor nalistoval v brožuře první znak s jeho přepisem, výslovností a Gardinerovým kódem.

Znak 1

Egyptský sup

přepis: A [3]

výslovnost: a

Gardinerův kód: G1

„Znak supa je namalován ve třech variantách,“ vysvětloval Theodor, „abychom se neupínali na jediný způsob zobrazení. Každý písař mohl mít trochu jiné pojetí.“

Jedná se pravděpodobně o *supa mrchožravého*. Má špinavě bílé peří s černými letkami a je poměrně malého vzrůstu,“ pokračoval ve výkladu Theodor a přinesl další knihu, v níž našel obrázek supa

sup mrchožravý

neofron percnopterus

„Jeho žluté tváře a nohy mohly připomínat Egyptanům slunce. Létá ve velkých výškách a je jedním z mála ptáků, kteří používají nástroje. Pomocí kamenů rozbíjí například pštrosí vejce. Hnízdí v koloniích na skalních útesech a obývá v podstatě celou Afriku.“

Znak se přepisuje velkým písmenem *A*. V hranaté záorce je uvedena tradiční transkripce podle Alana Gardinera.

Je to *polohláska*, neboli *slabá souhláska*, která mohla původně sloužit k vyjádření jakékoliv samohlásky. Podobně tomu je u hebrejského znaku *ALEF*, který může také vyjadřovat různé samohlásky. Hebrejščina nám ale zachovala znaménka, která nám napovídají, s jakou samohláskou dané *ALEF* čteme. U egyptštiny tuto nápovědu nemáme, proto došlo k dohodě, že se dnes tento znak bude vyslovovat vždy jako naše samohláska *a*. Jen pro úplnost hebrejské *ALEF* vypadá takto:

ALEF *první znak hebrejské abecedy*

Můžeme tedy s určitým nadhledem mluvit o znaku supa jako o samohlásce, proto k němu nemusíme přikládat pomocnou samohlásku *e*. Například slabiku s přepisem *Am* nebudeme číst *aem*, ale zcela přirozeně *am*, slovo s přepisem *mtA* přečteme zase jako *meta* a nikoliv jako *metea*.“ „Rozumím,“ řekl Martin a hltal další Theodorova slova.

„Rychlost, pohyblivost, agresivita a bystrost supa byly symbolem mužské síly, aktivity a racionality. Tento symbol se skrytě projevuje ve všech slovech se znakem supa.“

Ještě porovnejme velikost tohoto znaku s ostatními znaky.“ Theodor napsal sedm hieroglyfických znaků, z nichž supa zvýraznil.

porovnání velikosti

Martin si všechno zaznamenával do sešitu a poprosil Theodora o zapůjčení oné brožury s egyptskými znaky. „Chtěl bych si je nafotit a uložit do počítače,“ zdůvodňoval. „Půjč si je, ale opatruj je,“ odpověděl spokojeně Theodor a vychutnával velký doušek zeleného čaje. „A nakonec si můžeš zkusit znak egyptského supa nakreslit,“ vybízel laskavý učitel a přijal další doušek zeleného čaje. Martin to zkusil.

Martinův sup

„Výtečně,“ zářil Theodor, „máš talent. Dnes nám už jen zbývá dopít si čaj.“ Dopili čaj a domluvili se na příští pátek. Martin cítil, že jeho zájem o hieroglyfy povyrosl.

Egyptská abeceda - znaky 2 až 5

Martin se k Theodorovi velmi těšil. Během týdne si prošel své poznámky a přes skener nafotil všechny abecední znaky ze zapůjčené brožury. Také se mu podařilo z internetu stáhnout hieroglyfický textový editor a ukázky počítačových znaků nesl svému příteli. Theodor měl velkou radost a komentoval to slovy: „Ten počítač, ten počítač.“ Byla přinesena velká konvice se zeleným čajem, Martin položil na stůl brožuru s egyptskými znaky a bádání začalo.

„Přístupme ke druhému abecednímu znaku,“ začal Theodor svým hlubokým hlasem a nalistoval příslušnou stránku.

Znak 2

Rákos, rákosový list, květ rákosu

přepis: i [i]

výslovnost: i, j (a)

Gardinerův kód: M17

„Znak znázorňuje buď rákosový list nebo květ. Je opět vepsán mezi dvě linky a my víme proč.“

Rákosem ve starém Egyptě se míní nějaký druh ostřice, což byla trsnatá bylina trávovitého vzhledu s drobnými květy. Tato rostlina byla symbolem Horního Egypta, kde četně rostla.

Znak se přepisuje malým písmenem *i* a tradiční přepis se s naším shoduje. Máme

před sebou opět polohlásku, která se dnes vyslovuje jako samohláska *i* nebo jako souhláska *j*.

Jako *j* se vysloví, když před ní stojí jiná samohláska. Například slovo s přepisem *mAi* se přečte pro nás zcela přirozeně jako *maj*. Tehdy je znak rákosu považován za souhlásku.

Jako souhláska *j* se vysloví znak rákosu ještě ve druhém případě. A to tehdy, když stojí na začátku slova a následuje-li ho samohláska. Například slovo s přepisem *iAm* se čte jako *jam*.

V ostatních případech je znak rákosu považován za samohlásku *i*. Dopiš teď výslovnost k těmto slovům, která jsem si samozřejmě vymyslel,“ řekl Theodor a napsal přepisy pěti slov, ke kterým Martin doplnil za znak *rovná se* výslovnost.

1) *imA* = *ima* 2) *miA* = *mia* 3) *iAm* = *jam* 4) *Aim* = *ajm* 5) *Ami* = *ami*

„No,“ řekl Martin zamyšleně, „ale ve čtvrtém případě váhám, zda nepřidám ještě pomocnou samohlásku *e*. Slovo by se pak četlo *ajem*. V tomto případě je vlastně znak rákosu souhláskou a mezi souhlásky se přece vkládá pomocné *e*, že?“

„Máš pravdu,“ řekl spokojeně Theodor, „co se týče výslovnosti, budeme někdy váhat, zda pomocnou hlásku *e* máme či nemáme vložit i mezi klasické souhlásky. Například známé slovo *anch* není třeba číst jako *anech*, nebo slovo s přepisem *rnpt* můžeme přečíst jako *renpet* a ne jako *renepet*. V těchto chvílích se můžeme řídit vlastním jazykovým citem a kde by nám pomocné *e* spíše překáželo, můžeme ho vynechat. Pokud známe přesný přepis znaků, nemusíme se různými možnostmi ve výslovnosti příliš znepokojoovat. Jde o to, aby se nám egyptská slovíčka zvukově dobře pamatovala a abychom znali transkripci,“ radil laskavý učitel a osvěžil se zeleným čajem.

„Na začátku vlastního jména někteří badatelé vyslovují znak rákosu jako naše *a*. Například místo *Imhotep* vysloví *Amhotep*. Neuděláš však vůbec žádnou chybu, když to nebudeš dodržovat.

Rákos byl symbolem rovnováhy a pravdy. Pravda nebyla chápána jako lhaní či nelhaní, ale představovala sjednocení protikladů, jak uvnitř člověka, tak i v celém vesmíru. Rákosový znak stojí vzpřímeně a ukazuje nahoru k vyšším věcem. Člověk je tím pozván k neustálému růstu a také na cestu k věčné pravdě. Rákos často roste v močálu a bahně, přesto se pne vzhůru k nebi. Podle egyptských představ o stvoření světa se z prvotních vod vynořil první pahorek, nad nímž zazářilo slunce. Na pahorku začalo pak vyrůstat velké množství rákosů. Rákos byl tedy svědkem počátku světa.

Znak rákosu se užívá na konci podstatných jmen a sloves k vyjádření zájmen *já*, *můj*, *moje*. Tím se chce říci, že pravda nestojí jen někde mimo nás jako teoretická poučka, ale je naší osobní záležitostí a dotýká se našeho nitra.

Opět porovnáme velikost znaku rákosu s ostatními znaky,“ řekl bělovousý mudrc a jeho útlá ruka napsala sedm hieroglyfů, mezi kterými byl znak rákosu zvýrazněný.

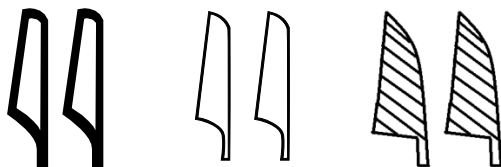
porovnání velikosti

„Přejděme teď k dalšímu znaku.“ Theodor ukázal na další znak.

Znak 3a

Dva rákosy, dva květy rákosu

přepis: *y* [*y*]výslovnost: *j, i*Gardinerův kód: *M17*

„Je to vlastně zdvojený předchozí znak,“ pokračoval laskavý učitel. „Přepisuje se písmenem *y*, ale ve starších publikacích se můžeš setkat s přepisem *j*.“

Někteří egyptologové považují tento znak za běžnou souhlásku, kterou navrhuji vyslovovat vždy jako naše *j*. Například slovo s přepisem *ymyt* by se vyslovilo jako *jemejet* či *jemjet*.

Jiní badatelé považují tento znak za polohlásku, kterou navrhuji číst stejně jako předchozí znak s jedinou výjimkou, že na začátku slova se dvojrákos čte vždy jako souhláska *j*. Například uvedené slovo s přepisem *ymyt* by se četlo jako *jemit*, ale slovo s přepisem *imyt* se přečte jako *imit*. Trochu to připomíná česká spisovná a hovorová slova - *mýdlo* místo *mejdlo*, *krásný* místo *krásnej* a tak dál.

Navrhuji výslovnost druhého způsobu, neboť ušetříme vkládané samohlásky *e* a navíc se slovo jeví přirozeněji. Myslím, že pro tebe nebude problém doplnit výslovnost k těmto přepisům.“ Theodor napsal čtyři slova, ke kterým Martin opět doplnil výslovnost.

mAym = *maj(e)m*; *ymAipy* = *jemaj(e)pi*; *imyA* = *imia*; *ymiA* = *jemia*

„Výborně,“ chválil Theodor, jeho oči nebesky zářily a jeho rty se blaženě usmívaly. „Dvojrákos symbolizuje dvojnost a dualitu,“ pokračoval Theodor. „Ukazuje na to, že věci ve světě mají svou druhou stranu a svůj protipól, například mužství a ženství, kladné a záporné částice a tak dál. Každé egyptské slovo s tímto znakem obsahuje tuto dualitu. Také to je pro nás jakási výzva pro hledání jednoty v našem tolik roztříštěném světě. I když může být nějaký člověk zcela jiný než já, jakoby úplně opačný, nemusí to znamenat, že je mým nepřítelem. Může být mým obohacením a doplněním, tak jako je tomu u dvou rákosů kvetoucích vedle sebe.“

Na konci slova má tento znak velmi často podobu dvou rovnoběžných čárek. Čárky mohou být v poloze svislé, což je méně časté, nebo v poloze mírně našikmené.“ Theodor ukázal do brožury, kde byla tato koncová forma vyobrazena.

Znak 3b *Koncová forma dvou rákosů*

přepis: y [y]

výslovnost: j, i

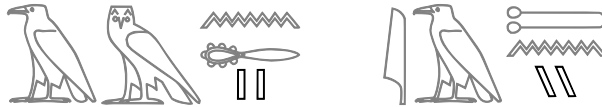
Gardinerův kód: Z4

„Koncový znak představuje buď dva rákosové listy ve zjednodušené formě, nebo může znázorňovat koryto řeky Nil.

Znak dvojrákosu se užívá na konci podstatných jmen k vyjádření takzvaného **duálu**, tedy podvojných věcí, jako například ruce, nohy a podobně.

Porovnejme si ještě velikost koncového znaku vůči ostatním znakům.“ Modrooký mudrc nakreslil dva příklady.

porovnání velikosti

„Zjednodušená koncová forma znaku nám říká, že náš život má směřovat k větší jednoduchosti. Neříká se nadarmo, že v jednoduchosti je krása,“ pronesl bělovousý přítel a zadíval se na svůj hrneček s čajem.

„Čtvrtým znakem je lidská paže,“ řekl laskavý mudrc a ukázal na další znak.

Znak 4 *Paže, předloktí*

přepis: a [°]

výslovnost: a

Gardinerův kód: D36

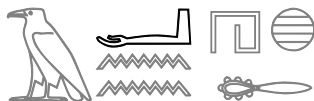
„Znak představuje lidskou paži v pozici přijímání a očekávání. Je to opět polohláska, která se přepisuje malým písmenem **a** a vyslovuje se dnes vždy jako samohláska **a**.

Prosící a nastavená paže symbolizuje ženský přijímající princip, sílu zaměřenou dovnitř, intuici, modlitbu a meditaci.

Dnes se ve společnosti preferuje spíše vlastnost supa spojená s výkonností, neustálou aktivitou a někdy až dravostí. Lidé však potřebují i vlastnost přijímající paže, kdy se zastaví a zklidní ve svém nitru. Mezi rukou a supem má probíhat spolupráce. Nastavená ruka je pro supa jakýmsi bidýlkem, kde si sup na nějaký čas odpočine a nabere nových sil. Poté ho paže opět vypustí k činnosti. Je to jako u sokolníků, kteří pouštějí ze své ruky dravce za kořistí, a ti se opět na nastavenou ruku vrací. Harmonie mezi prací a odpočinkem, hlukem a tichem, výkonností a zábavou je pro člověka nutná.

Porovnejme velikost znaku paže vůči ostatním znakům.“ Theodor napsal tyto znaky.

porovnání velikosti

„Takže tady máme druhý znak,“ řekl Martin, „který se vyslovuje jako *a*. Zatím tedy máme dvě *účka* a dvě *íčka*,“ dodal. „Přesně tak,“ reagoval Theodor, „a k páté a poslední samohlásce se nyní dostáváme.“ Tenký prst ukázal na další znak.

Znak 5a

Kuře křepelky

přepis: w [w]

výslovnost: v, u (o) Gardinerův kód: G43

„Jedná se o mládě *křepelky polní*,“ řekl Theodor a ukázal na obrázek v atlase ptáků.

křepelka polní

coturnix coturnix

Martin se v knize mohl dočíst: *„Je to drobný hrabavý pták velikosti holuba. Má zemitě hnědou barvu s podélnými černými a bílými proužky. Na hřbetě jsou dva žluté podélné pruhy, které jsou vidět zejména při vzletu. Dovede bez přestávky přeletět*

Středozemní moře a Saharu. Táhne jednotlivě i ve skupinách, a to vždy v noci a těsně nad zemí. Vydává rytmický hlas překládaný jako pět peněz. Hnízdí na zemi. Samička snáší sedm až čtrnáct skvrnitých vajec. Každé vejce je originální, každé má jinou barvu, velikost a tvar. Na vejcích sedí sedmnáct až dvacet dní. Samice vodí svá kuřata jeden měsíc a ta už za devatenáct dní létají.

„Znak se přepisuje dvojitým písmenem **w**,“ pokračoval laskavý učitel. „Jde o pátou a poslední polohlásku. Na začátku slova se vyslovuje vždy jako souhláska **v**. Například slovo s přepisem **wr** se přečte jako **ver**.

wr = ver

Uprostřed slova či na jeho konci má tato polohláska dvoji výslovnost. Pokud před ní stojí nějaká samohláska, vysloví se rovněž jako **v**. Například slovo s přepisem **awiw** se vysloví jako **aviv**.

awiw = aviv

A konečně po souhlásce se znak vysloví jako samohláska **u**. Například slovo s přepisem **ywmwp** se vysloví jako **jumup**.

ywmwp = jumup

Pohrajme si s tímto vymyšleným slovem a napišme ho s přepisem **iwmwp**. Jak by se v tomto případě četlo?“ usmíval se lišácky Theodor. „No, láká mě to přečíst opět jako **jumup**, ale měl bych to asi přečíst jako **ivmup** či **ivemup**,“ zamýšlel se Martin a napsal obě promyšlené varianty výslovnosti.

iwmwp = 1) jumup ? 2) iv(e)mup ?

„Jak to tedy vyslovíš?“ ptal se Theodor. „No, já bych to přečetl spíš jako **ivemup**, protože první hláska je v tomto případě samohláskou, proto se dvojitě **w** musí vyslovit jako **v**,“ odvětil Martin. Theodor se opět usmíval a řekl: „Velmi správně, ale pamatuj si, že v nejistých případech je správnější ta varianta, ke které tě nabádá tvůj jazykový cit. Výslovnost nám má pomáhat lépe si egyptská slova zapamatovat a nemá nám komplikovat život,“ usmívaly se moudré rty.

„Je dobré, zvyknout si na jeden způsob výslovnosti, abychom nevyslovovali každé slovíčko podle jiného pravidla. Mnou navrhovaná výslovnost není žádné dogma, ale pomůže ti vytvořit jakýsi řád a přehlednost.

Zkus teď vyslovit slovo s přepisem **wywwt**,“ zamrkal Theodor na Martina. „No, malinkej rébus to je,“ usmál se Martin, „ale vysloví se to jako **vivut**. První **w** je jasná souhláska **v**, druhé **w** představuje rovněž souhlásku **v**, neboť před ní stojí samohláska. A třetí **w** se vysloví jako **u**, neboť stojí za souhláskou.“ Martin příslušnou výslovnost opět napsal.

wywwt = vivut

„Velmi správně,“ zářil Theodor, „a co takhle ještě slovo s prepisem *mwwt*?“ mrkaly modré oči. Martin chvíli přemýšlel a pak řekl: „Podle toho, co vím, by se to mělo číst jako *muvt* či *muvet*.“ „Správně soudíš, ale zde si pamatuj, že dva znaky *w* za sebou, které stojí za souhláskou, vyslovíme jako *uu* nebo jako jedno dlouhé *ú*. Výslovnost slova bude tedy *muut* či *mút*,“ řekl Theodor a napsal dané slovo.

mwwt = muut nebo mút

„Teď ti napíšu pár krkolomných příkladů prepisu a snaž se odhalit výslovnost,“ pronesl Theodor a napsal prepisy svých vymyšlených slov, ke kterým Martin doplňoval výslovnost.

mtm = metem; miA = mia; imt = imet; iam = jam; iwm = ivem

mwtY = muty; mywAw = mivav; ymAiwwy = jemajúj; iww = ivu

wwmay = vumaj; twwyAym = tújajem; wiAww = viavu; wiw = viv

iwiAwwy = iviavuj; maiwwyAw = majújav; mArtin = Martin

„Uf, pěkně jsem se zapotil,“ oddychl Martin, když všechny výslovnosti dokončil. „Neboj, skutečná egyptská slovíčka budou pro tebe jako balzám,“ uklidňoval Theodor. „Nechci tě dneska úplně dorazit, ale musím ti sdělit, že znak kuřete křepelky má ještě jednu výslovnost,“ řekly soucítěně moudré rty. „Vyslovuje se také jako samohláska *o*, ale to jenom při prepisování cizích slov či jmen z jiných jazyků do egyptštiny. Například jméno *Kleopatra*,“ řekl Theodor a rozblíkal své safiry.

„Kuře křepelky,“ pokračoval moudrý učitel, „symbolizuje sílu potřebnou k vývoji. Snad proto, že křepelčí mláďata velmi brzo létají. Jejich vývoj probíhá značně rychle. Je to ale vývoj, který respektuje originalitu a jedinečnost každého tvora. Vzpomeňme jenom na originalitu křepelčích vajec. Znak křepelky představuje sílu k rozvoji lidské osobnosti a touhu po dalším a dalším poznání.

Znak mladé křepelky se přidává na konec podstatných jmen k vyjádření množného čísla. Znak je tedy i gramaticky užíván ke zvyšování množství.

Porovnejme velikost znaku kuřete s ostatními znaky.“ Theodor napsal tyto znaky.

porovnání velikosti

„I tento znak má svou druhou variantu,“ nechtěl skončit bělovlasý učitel. „Začala se užívat v pozdějších dobách a nejen na konci slova.“ Theodor ukázal na variantu znaku.